Motion

1976/77:597

av herr Hörberg

om ändrad livsstil inom ramen för en ny ekonomisk världsordning

Vårt överkonsumtionssamhälle

I de rika länderna bor världens överklass – vi i Sverige tillhör de rikaste bland de rika – under levnadsförhållanden, som tveklöst kan kallas *överkonsumtionssamhälle*.

De verkligt fattiga ländernas medborgare lever under förhållanden, som de flesta svenskar sannolikt inte kan sätta sig in i. Den materiella nöden och det andliga armodet är på många håll sådant att mänsklig överlevnad synes omöjlig.

Nedanstående två korta uppsatser torde räcka för att belysa, hur olika levnadsförhållandena kan vara för medborgare i skilda delar av världen.

Fattigdom i u-land

Hon hade varit ute bakom hyddan. Det brukade börja så här i åttonde månaden. Hon kände igen det. Det skulle bli tionde gången nu.

Det tropiska mörkret stod svart omkring henne, när hon åter kröp in i hyddan. Hon hörde de andras andetag i sömnen. De fem barnen sov på golvet bredvid föräldrarna – den tiomånaders flickan närmast henne.

Hon lade sig till rätta på mattan bredvid mannen. Han andades tungt efter dagens arbete på fälten. Hon var honom tacksam för att han hjälpte henne så mycket med det tröttsamma hackandet nu de sista månaderna.

Det värkte i hennes rygg och armar och hon försökte byta ställning på den ojämna bädden. Hon mindes förra gången, då hon haft ännu mera ont i ryggen. För ett år sedan hade hon haft över en timmes gång med det tunga vattenkruset på huvudet – minst två gånger om dagen. Det var skönt nu, när regeringen i hennes by hade lyckats förverkliga målet, att ingen skulle ha mer än 500 meter att gå för vattenhämtning. – Hon gladdes vid tanken härpå och att hon hade hemma de fyra liter som behövdes för familjens morgontoalett och första mål.

De fick ha mörkt om kvällarna nu. Fotogenen till lampan hade blivit så dyr. De hade endast råd att tända den en kort stund under högtidskvällarna. Han som köpte upp jordnötterna hade betalat mycket lägre pris för de båda senaste skördarna. Det var svårt att få bra betalt i de länder, som brukade köpa, hade han sagt. Så därför blev det inget över till fotogen. Det var likadant för de andra i byn.

Hon låg i mörkret och tänkte på sina föräldrar. Det var tre dagsmarscher dit, där de bodde. Hennes mor hade varit sjuk sist hon gick dit, ett par månader efter den yngstas födelse och med henne på ryggen. Hon hade inte hört något sedan dess. Skulle hon orka att göra samma vandring, när denna barnafödsel

var över? Ingen av hennes föräldrar orkade gå hit – kanske skulle hon inte se dem mera?

Hon vände sig än en gång på mattan för att minska ryggvärken. – Mat hade hon åt alla för morgondagen, men hur skulle det bli nästa dag och nästa? Torkan hade varit svår de senaste åren och svårigheterna att lösa matfrågan hade ökat. Barnen gnydde ofta över för lite mat. Hittills hade hon dock i stort lyckats. Skulle hon kunna och orka även i framtiden?

Hon vände sig på nytt på mattan – – –.

Överflöd i i-land

Efter badet hade hon lagt på det nya nagellacket. Det gladde henne att i Paris ha fått tag i just den färg, som hon länge förgäves sökt i Stockholm.

Hon tände lampan i fönsterkarmen och de båda bordslamporna för att något dämpa det starka ljuset från färgteven. Hon satte sig väl till rätta i fåtöljen och lutade huvudet mot det bekväma, höga ryggstödet. – Hur skulle det gå i dag i den intressanta serien? Hon och maken skulle få sitta i fred denna gång. De båda barnen i nedre tonåren var på party hos grannens.

Hon hade haft värk i höger arm vid några tillfällen de senaste månaderna. Nu kändes det en aning igen. Det var säkert den där tröga växelspakens fel. Den nya bilens växel hade varit betydligt trögare än hon var van vid. – Hon skulle tala med honom efter pjäsen om inte de (liksom Anderssons) kunde byta till en annan bil med automatlåda.

Bilen var bra i övrigt. Bagageutrymmet svalde alla hennes kassar, när hon från stormarknaden i vagn körde ut alla sina inköpta varor för direkt överlastning i bilen.

Efter pjäsen ringde hennes mamma för att höra, vad hon hade tyckt och för att prata allmänt. – Jo, hon hade nog tänkt på det, att besöka föräldrarna i Lund, när maken och hon nyligen hade gjort en charterresa till Paris. Men det är ju så besvärligt med planbyte på Kastrup, så hon drog sig för det. För övrigt var de båda trötta efter Parisdagarna.

När hon och hennes man senare lagt sig i sitt eget sovrum bestämde de sig båda för att vid nästa års bilbyte ta en "vagn" med automatlåda. – Även han tyckte, att hon kunde ta tåget till Lund nästa vecka för att under ett par dagar besöka sina föräldrar.

De somnade båda snabbt i de komfortabla sängarna – – –.

Ojämlikhet i världen

Ojämlikheten i världen kan beskrivas i siffror på olika sätt.

Om ett års produktionsresultat fördelades så att alla människor fick lika stor andel, skulle varje människa på jorden kunna tillgodogöra sig varor och tjänster till ett värde av ca 4 000 kr. per år. Motsvarande siffra för Sveriges del ligger i dag på ca 25 000 kr. Vi svenskar konsumerar således drygt 6 gånger mer per person än vi skulle ha "rätt till" om alla människor på jorden skulle få "sin" del av de samlade tillgångarna.

I Europa finns det länder där medborgarna lever på 4 000-kronorsnivån eller strax därunder, t. ex. Spanien, Grekland, Portugal och Jugoslavien. I dessa fyra länder är standarden sådan, att det sällan förekommer att

människor svälter ihjäl, att de flesta barn får gå i skolan, att medellivslängden närmar sig den som vi uppnått i nordeuropa.

Ojämlikheten kan uttryckas i ännu mer drastiska siffror enligt följande:

Typ av länder	% av jordens befolkning	% av världens konsumtion
De rika länderna	40	85
En mellangrupp länder	24	12
De verkligt fattiga länderna	36	3

Kontrasten mellan konsumtionen i de rika länderna och de verkligt fattiga är oerhörd. Dock räcker jordens resurser åt oss alla. Om tillgångarna på jorden vore rättvist fördelade skulle alla människor kunna leva ett drägligt liv.

Konsumtionsbegränsning

Konferenser i FN:s regi har visat, att för att åstadkomma rättvisa på vår jord krävs inte bara begränsning av barnafödandet i u-länderna. På befolkningskonferensen 1974 i Bukarest påvisades med all önskvärd tydlighet att begränsning av konsumtionen i i-länderna är *lika nödvändig*.

Förhållandena är sådana att vi i i-länderna förbrukar 25 gånger mera per individ av jordens förnödenheter än en medborgare i t. ex. Indien, Bangladesh eller Etiopien. Dvs. en nyfödd svensk kommer under sin livstid att förbruka lika mycket av jordens tillgångar som 25 indier.

När man talar om behovet av begränsning av barnafödandet i u-länder, är det nödvändigt att även kräva begränsning av konsumtionen i i-länder.

Handlingsprogram

Ett konkret handlingsprogram för Sveriges medverkan i skapandet av en ny ekonomisk världsordning bör utarbetas. I ett sådant handlingsprogram måste krav på en ändrad livsstil i Sverige medtagas.

Följande rader kan få utgöra exempel på åtgärder för att åstadkomma ett sådant framtida program för begränsning av konsumtionen i Sverige.

- *Ändrade kostvanor* så att vi minskar vår konsumtion av animaliskt fett och i stället väljer födoämnen med låg fetthalt och måttlig kolhydrathalt samt begränsar vårt totala intag av kalorier. En allmän övergång från animalisk konsumtion med näringsslösande slaktdjursuppfödning till konsumtion av vegetabilier bör stimuleras bl. a. genom kostupplysning och successiv avveckling av prissubventioner på kött.
- *Ökad svensk livsmedelsproduktion* bl. a. genom att hårdare bestämmelser skapas så att all för livsmedelsproduktion lämpad åkermark reserveras för sådan och att ökad odling av fisk kommer till stånd.
- *Stöd åt kanal- och kustsjöfart*. Det åtgår drygt fyra gånger så mycket bränsle för landsvägstransport som vad motsvarande vattenvägstransport kräver. För att ersätta t. ex. ett dygns trafik på Trollhätte kanal med landsvägs-

transporter skulle behövas närmare 500 långtradare mellan västkusten och Väneområdet. – Byggandet av kanaler, ekonomisk stimulans till kanal- och kustsjöfarten och ökad beskattning av landsvägstransporter skulle spara råvaror och energi.

- *Begränsning av inrikes flygtransporter.* Enligt IVA är energiförbrukningen per transporterat kilo vid flygtransport 67 gånger större än vid vattenvägstransport. En skattebeläggning av flygbensin för inrikesflyget borde kunna övervägas såsom ett sätt att minska dessa energikrävande transporter.
- *Övergång till mindre råvaru- och energikrävande personbilar* borde kunna stimuleras genom ökad drivmedelsbeskattning och en progressiv fordonsskatt som baseras på en sammanvägning av begreppen fordonsvikt och storlek samt motorstyrka.
- *Ytterligare hastighetsbegränsningar* för landsvägstrafiken för att påverka långresornas och -transporternas överföring till järnväg, som kräver endast ca 1/3 av vägtrafikens energiförbrukning.
- *Sänkt biljettpris på II-klass järnvägsresor.* Sänkning av färdbiljettpriset i andra klass med 33 %, dvs. så att det blir rika med hälften av förstaklasspriset, skulle vid skattesubvention i dagens läge kosta högst 200 milj. kr. per år, dvs. motsvara ca 3 öres skatt på bensin.
- *Slopande av I-klass på SJ*, därför att varje vagn tar 30 % färre passagerare än en II-klassvagn, dvs. kräver mer energi och mer råvara per transporterad passagerare.
- *Ingen landsvägsbro över Öresund* bör byggas. I stället bör investeringsmedel anslås till rationaliseringar av SJ:s bansträckningar, till bättre banvallar, till planskilda korsningar, till järnvägstunnel mellan Helsingborg och Helsingör, automatisk linjeblockering och tågstopp osv.
- *Progressiv beskattning av nöjesbåtar* bör införas, baserad på båtarnas vikt, storlek och motorstyrka.
- *Ökade krav på tilläggsisolering* av äldre hus, kompletterade med obligatorisk årlig panninspektion, obligatorisk spjällregulator vid oljeeldning, obligatoriska värmeväxlar för ventilationsluft – allt i syfte att minska vår oljekonsumtion.
- *Individuell debitering per hushåll* och motsvarande av värme, el, varm- och kallvatten i syfte att få ett bättre förbrukningsmedvetande. Ombyggnad och ändrade installationer för sådan mätning bör stimuleras av statliga bidrag och lån.
- *Ökad användning av "nattenergi"* för uppvärmning av bostäder m. m. genom lägre nattaxor och statliga lån och bidrag till installation av sådana uppvärmningsanordningar.
- *Ökad stimulans för övergång till boende i egnahem och bostadsrättshus,* som bevisligen drar lägre energi- och vattenkonsumtion samtidigt som förstörelsen är mindre än i hyreshus.
- *Ökad skattebeläggning av onyttiga konsumtionsvaror* som alkoholhaltiga drycker, tobak, kosmetika och andra överflödsvaror.

- *Övergång till oblekt kontors- och hushållspapper* genom skattebeläggning av det blekta papperet, som bl. a. kräver 25–30 % högre energiuttag vid framställningen, som minskar vedutbytet med 4–5 %, som förstör avloppsvattnet 5 till 10 gånger mer än produktionen av oblekt papper osv.

Slutligen borde i solidaritetens intresse en basbeloppsanknuten gräns kunna sättas över vilken all enskild inkomst användes av samhället för insatser till mer behövande människor i fattiga länder. Den produktionskapacitet som vi genom ovan exemplifierade konsumtionsbegränsningar och andra skulle få ledig, bör inriktas på ting, anpassade till de fattiga ländernas behov. Nuvarande produktion för den rika världens överflödsefterfrågan skulle utbytas mot t. ex. den lilla skalans teknologi med maskiner för brunnsborrning, för vatten- och vindkraftsalstring, för jordbruk, fiske och småindustri.

Ett ytterligare krav på oss rika är att vi medverkar till att våra produkter kan mottas av de fattiga länderna. Vi måste under en lång övergångstid acceptera oförmånliga handelsavtal, sälja till olönsamma marknader och delvis anpassa vårt konsumtionsmönster så att deras produkter finner en marknad hos oss. Vi måste finna oss i att betala rimliga priser för deras varor. (Om en arbetare på en kaffeplantage skulle ha en lön, som motsvarar nivån i vårt lantarbetaravtal, skulle vi betala 200 till 300 kr. per kilo kaffe.)

Sammanfattning

Det finns möjlighet till betydande konsumtionsbegränsningar i Sverige utan att vi svenskar på något sätt behöver göra avkall på de grundläggande levnadsbehov, som vi vant oss vid att kräva under 1900-talet. Vi skulle med begränsningar av ovan skisserade slag fortfarande leva på en nivå, som de fattigaste ländernas befolkning för närvarande inte ens kan drömma om att uppnå.

Ett initiativ från svensk sida skulle inte vara utan effekt, internationellt sett. Sverige betraktas fortfarande i flera avseenden såsom ett föregångsland både i den industriellt utvecklade världen och i utvecklingsländerna. Kombinationen av ett svensk initiativ för landets egen del och informations- och propagandainsatser i t. ex. FN skulle inte bli utan internationell betydelse.

Som sammanfattning av mina synpunkter vill jag citera statssekreterare Inga Thorsson i kammardebatten 75-12-04:

Det är otvivelaktigt så, herr talman, att den rika världen, framför allt dess stormakter, hittills aldrig har tagit problemen i den fattiga världen tillräckligt på allvar. De har alltid sett dem som marginella och ointressanta jämfört med sina egna interna problem. – – – Jag tror därför, herr talman, på behovet av en fundamental nyorientering av relationer mellan länder och maktgrupper, av fördelning inom och mellan länder av resurser och tillgångar, av förutsätt-

ningar att tillgodose grundläggande mänskliga behov, av levnadsvanor och konsumtionsmönster i de rika länderna. Vi måste, i vårt lilla land, utnyttja varje politisk möjlighet för att medverka i denna nödvändiga process, och vi måste bidra till att hastigheten i processen blir acceptabel från moralisk synpunkt, i medvetande om att annars ytterligare en generation människor i världen offras på rikedomens altare.

Sverige har handlingsmöjligheter. Det har bestyrkts gång efter annan att vi i detta arbete kan fylla en uppgift som brobyggare, som något av en katalysator.

Som stöd för riktigheten av tankegångarna i denna motion vill jag till sist åberopa ett avsnitt ur New York Times avskedsintervju med Henry Kissinger 77-01-20:

Fråga: Finns det någon konflikt mellan det amerikanska folkets allt större förväntningar om ett lyckligt liv och den eländiga värld som den större delen av den mänskliga rasen lever i?

Kissinger: Jag tror att en av våra uppgifter är att klargöra för det amerikanska folket att de inte för all framtid kan leva ett gott liv i en värld där de är ensamma om detta goda liv. – – – Jag tror inte att de uppoffringar vi måste göra är så kolossala. Jag hoppas att man under kommande år skall förklara för det amerikanska folket att vad som ser ut som en uppoffring i dag är som att köpa en försäkring för i morgon och alltså inte i verkligheten är en uppoffring.

Hemställan

Med hänvisning till vad som anförts hemställer jag

1. att riksdagen uttalar att Sveriges bidrag till större jämlikhet i världen även skall omfatta strävanden att minska överflödskonsumtionen bland medborgare i vårt land,
2. att riksdagen hos regeringen begär att en parlamentarisk utredning tillsätts med uppgift att se över vilka förändringar som bör ske i vårt land för att här åstadkomma det ändrade konsumtionsmönster som är ett nödvändigt bidrag från oss till en global jämlikhet.

Stockholm den 25 januari 1977

NILS HÖRBERG (fp)